

12012

PROBLEMA TA'UMANIN

Yakar

PROBLEMA TA'UMANIN

Suwi-suwi sabab saki magsungi' duk tambalnen

(Diarrhoea and Rehydration)

SUMMER INSTITUTE OF LINGUISTICS-PHILIPPINES, INC.
TRANSLATORS PUBLISHERS

1990

Published
in cooperation with the
Institute of Philippine Languages
and the
Department of Education, Culture and Sports
Manila, Philippines

This book or any part thereof may be copied or adapted and reproduced for use by any entity of the Department of Education, Culture and Sports without permission from the Summer Institute of Linguistics. If there are other organizations or agencies who would like to copy or adapt this book we request that permission first be obtained by writing to:

Summer Institute of Linguistics
P. O. Box 2270 CPO
1099 Manila

Yakan Health Book
Rehydration
50.30-390-2C 67.150P-905013N
ISBN 971-18-0148-5
Printed in the Philippines

PAUNANG SALITA

Bahagi ng ating yaman ang pagkakaroon ng iba't ibang wika at kultura sa ating bansa. Iba't ibang wika ang sinasalita ng iba't ibang pangkat na naninirahan sa ating kapuluan. Ikinararangal nating pangalagaan ang mayamang pamanang pangkalinangan ng mga pangkat na ito upang palaganapin ang pagkakaisa at ang pagmamalaki sa pambansang pagkakakilanlan.

Ang aklat na ito na nasusulat sa isa sa mga katutubong wika sa Pilipinas ay naglalayong paunlarin ang kasanayan sa pagbasa at pagkaunawa, dagdagan ang kaalaman, patindihin ang pagmamalaki sa unang wika, at ihanda ang esdtudyante sa pagtanggap sa pambansang wika. Sa ganitong lapit, mawiwiling magbasa ang isang batang bago pa lamang natututong magbasa, at nagkakaroon siya ng tiwala sa sarili. Dahil dito'y nasisiyahan siyang magpatuloy ng pag-aaral upang maging bahagi ng pagpapaunlad ng bansa.

Ikinararangal ng Kagawaran ng Edukasyon, Kultura at Isports na ipakilala ang aklat na ito bilang pinakahuli sa isang serye ng mga aklat na naglalayong palaganapin ang pagkatutong bumasa at sumulat. Sa pamamagitan ng pagpapalakas sa mga pangkat linggwistiko, pinalalakas din natin ang bansa.

LOURDES R. QUISUMBING
Kalihim

Preface

This booklet about diarrhoea and rehydration was prepared in order to provide reading material with practical and useful content for readers of Yakan.

It begins with a story about a man whose son becomes very sick with diarrhoea and how through a courages decision he is able to help his son.

It is hoped that this booklet will be used in reading classes and health education in Yakan communities. In order to stimulate thinking and discussion the teacher can ask questions about the story.

Pages 8-14 tell about symptoms of dehydration and the measures that can be taken to counteract it. This section has been prepared by Dr. Steve Lynip of the Summer Institute of Linguistics.

PROBLEMA TA'UMANIN

Si Ta'uman inin dembuwa' lella patenna'annen la'i diyata' tala amban puweblo. Pinagaddatan Ta'uman we' kēmon a'a si lahatnen pegge' hāp te'ed addatnen duk bētabang iye. Bang niya' tege problema pī siye si iye māku tabang. Bisan a'a amban lahat seddili māku tabang si iye.

Saguwa' ellew inin iye ne te'ed tege problemahin. Ga'i kata'uhanne bang ine pe subey hinangne nabangan anakne sakahin. Duwe ellew ne saki anakne inēnan Sakamanin, luwal magsungi' hadja. Lamma ne iye manamal. Ga'i iye makajari maghinang gey bisan ngatu magdagey duk me' salinen. Ma'ase' te'ed Ta'uman si anaknen.

“Urunganun ko' ku bohe', lekkakan ku manamal,” pa'inne si samanen duk magtangis ne. Inday bang piye ora ne luwal iye muyu'-muyu' sa miya'an. Saguwa' ga' niya' ngurungan iye ininum. Kēmon a'ahin pa'inde pesōng pe pegsungi' a'ahin bang pina'inum.

Pagtakale Ta'uman pagtaring anaknen, sasew te'ed dem pikilannen. Tinalew iye kaw matey anaknen. Takitene ne a'a seddili ngalamma manamal sabab pagsungi'den duk ujudnen matey.

Masa pagtarabahune la'i si puweblohin, bang patekka niya' nars pī si kompaniyaden nolo'an siye sabab tambal duk bang

ine makajari hinangde bisan kulang sinden. Ta'essebne isab akane sabab pagsungi' we' subey pina'inum bohe' pina'ekka. suga' ga'i kahagadne. Ta'essebne hep, pa'in narsin, bang a'ahin magsungi' manamal kaw ga'i ne sarang bohe' dem barannen duk matey a'ahin. Hangkan tinalew ne iye kuwe'itu. Bu luwal takalene amban me' a'a dehelluhin we' gey subey pina'inum ine-ine a'a magsungi'in. Inggehin matewwa'in?

Kahagad iye me' a'a dehelluhin saguwa' kata'uhanne isab we' ekka kata'uhan me' doktol duk narsin mangga'i kata'uhan me' a'a dehelluhin. Sasew ne te'ed iye dem pikilannen. "Ine subey hinangku? Inggehin matewwa'in?"

Sasang mikil pe iye sa miya'an, naring ne balik Sakaman, māku bohe'. Magtawus kabugtu'anne bang ine hininangnen. Kuwe'itu suleyanne ne bohe'in. Kaw du iyan nabang.

Magtawus eddo'ne ne da sawan bohe' ubus bu pa'inumne nakanakin de suru'-de suru' taman ubus ne. "Na." pa'inne, "kuwe'itu hinangku isab 'tambal bohe'" sa pina'in narsin."

Me' usbane sinduwehin ningkolo' isab la'i mayam-mayam.
Magkemot-kemot siye duk magkeleng-keleng pegge' ga'i siye
katewwa'an si hinangan Ta'uman inin. Sa'i Ta'umanin astel ne
te'ed duk missā iye supaya kēmon me' sinduwehin takalede
isab. "Asal dupang te'ed hininangnu miya'an magpa'inum

bohe' si lellahin. Kata'uhante kēmon we' mas pesōng
pegsungi'nen sabab miya'an. Bugtu' matey du ampuku inin."

Me' a'a sinduwehin maghanduk-handuk isab. Sasew siye
duk tinalew isab.

Kellawanin pina'inum Sakaman we' samanen bohe'
sinagetan asin duk sokal. Palabey bang piye minutu pina'inum
balik ku'ahat.

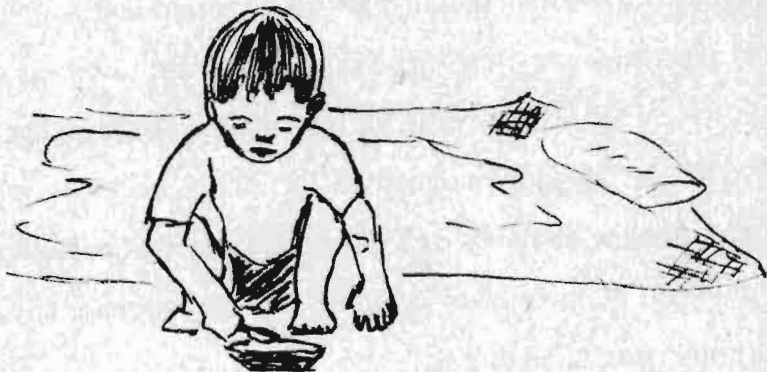
Pagsubu-subu ne, lamma pe te'ed Sakaman duk magsungi'
pe isab saguwa' duma'in ne sigi-sigi kuwe' ellew dehelluhin.
Ga'i ne isab iye naring duk tapahali ne iye.

Kēmon me' usbaden la'i pe mayam-mayam bang ine sōng
ma'umantagin. Bugtu' dupang hinangan Ta'uman inin.
Saguwa' pagkitede we' missā ne Sakaman duk usa'-usa' ne,
takitede we' ngabasag-ngabasag ne iye ku'ahat. Ara'-ara'de,
hatu ga'i du isab dupang manamal si Ta'uman.

Tagna' tinalew manamal sa'i nakanakin saguwa' pagkitene
palugga'-lugga' ne nakanakin ngatu ne isab iye magpa'inum
tambal bohe' iyan si anaknen.

Paglettu ne ellewin nagna' mabaya' mangan buwas ne nakanakin. Ulali' siye kēmon, pegge' dibuhi' saki iye manamal, kannalde sōng matey nakanakin bu kuwe'itu mabaya' mangan ne! Inurungan iye mistang dahu' ku'ahat we' sa'i-samanen. Ta'esseb hep isab we' Ta'uman bissā narsin we' gey hāp pinakan a'ahin pina'ekka bang ga' pe padeheng pagsungi'nen.

Ellew dembuwa'in, lumengngan ne isab Sakaman dem luma' bu batang ne iye pī si lame. Batang mangan buwas duk la'uk ne isab iye. Bugtu' sōng kewuli'an nakanakin.

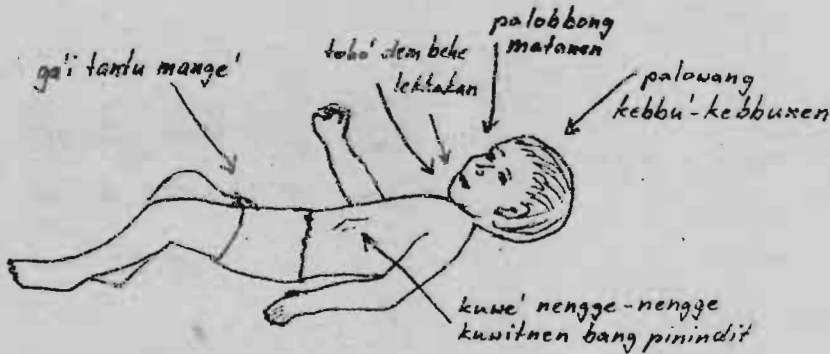

Salung pe ellew iyan hap pī isab papu' nakanakin misita,
duk kitene bang sa'ingge ne iye. Kitene du we' tambal bohe'
miya'an duma'in makamatey nakanakin suga' makatabang duk
kewuli'an. "Na," pa'inne, "bang sa miya'an, hāp hati' tambal
bohe' hininang we' Ta'uman miya'an."

Bang a'ahin magsungi'-sungi' duma'in pagsungi'nen
makamatey iyehin, saguwa' iye makamatey iyehin we' kulang
ne bohe'in diyalem barannen.

SA'INGGE KATA'UHANTE WE' KULANG NE BOHE'IN SI BARAN A'AHIN?

1. Bang lekkakan ne a'ahin.
2. Bang ngapeyat ne mange'nen duk ga'i ne tantu
mange'.
3. Bang toho' ne diyalem behenen.
4. Bang matanen palobbong.
5. Bang pinditnu kuwit bettengnen bu ga'i magtawus
balik si bakasnen saguwa' kuwe' nengge-nengge pe.
6. Bang nakanak diki' pe bang kuwe' bantuk palowang
kebbu'-kebbu'nen.

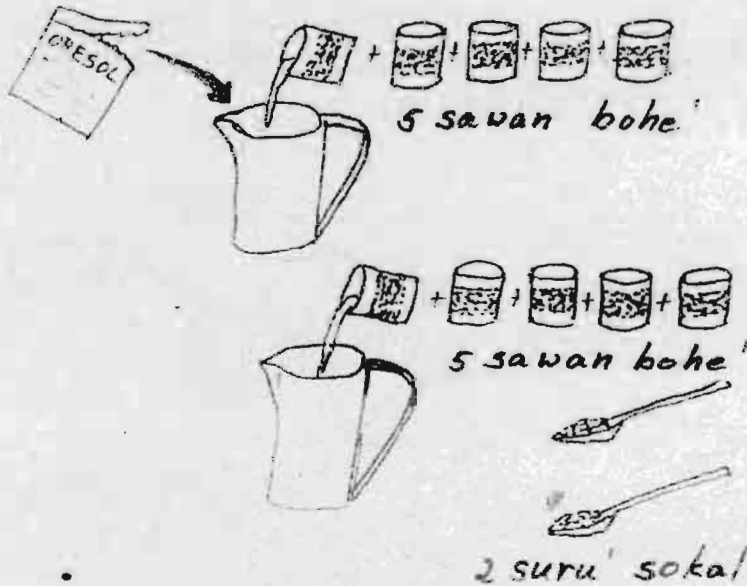

INE TAMBALNEN?

Iye ma'importantehin subey a'ahin tinambalan duk tambal bohe' inasinan duk sinokalan. Bisan tambal ine-ine ginuna kuwe' pahaggut, atawa tableta, atawa binusel, masi pe tambal bohe'in subey pina'inum magtawus. Daran du tambal iyan makatabang bisan ga' niya' tambal seddili.

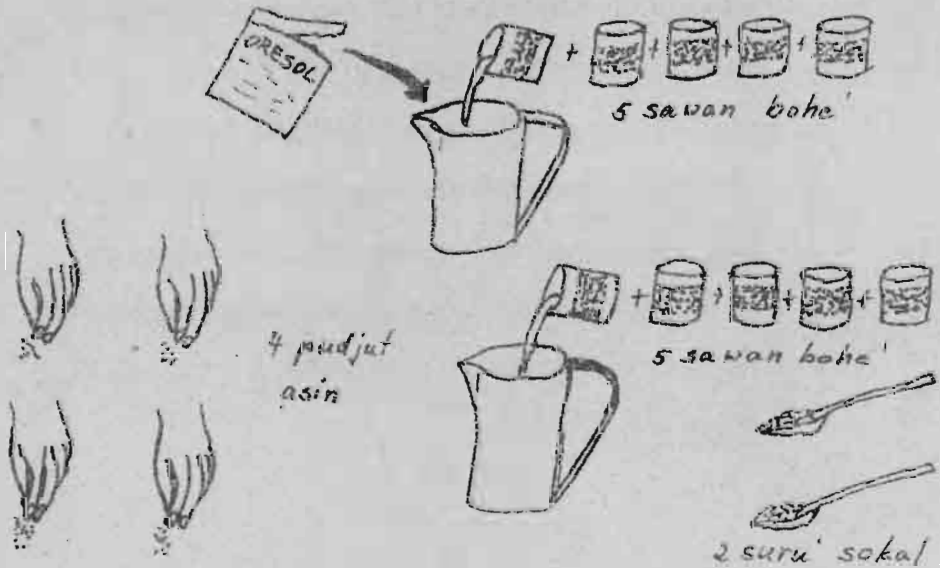
SA'INGGE HINANGTE TAMBAL BOHE' ININ?

Inin mamura-murahin, makajari kite maku si ispital atawa si palmasiya melli tambal inenan ORESOL. Makajari enna'te si luma' duk magtawus niya' ne bang niya' nakanakin tewwa' magsungi'. De suput-suput ORESOL inin subey tinambahan dem de litro bohe'. (De litro bohe' sali' ekkahannen duk 5 sawan Nescafe sarang-sarangin.)

Bang ga' niya' ORESOL makajari isab hinangte tambalin.
Sa inin hinangte tambal bohe'in.

1. Isihante 5 sawan bohe' diyalem pengisihan. (Bohe'in subey pinabukal dahu' ubus bu kennel balik.)
2. Tambahante 2 suru' hadje sokal. (Sokal ine-ine ne hadja.)
3. Ubus tambahante isab 4 pudjut asin. (Ekkahan ta'eddo' duk tellu gulameyten.)
4. Ubus kulingkewte pahāp-hāp duk kinamante.
Lessanen kuwe' mamis-mamis duk ma'asin-ma'asin.

SA'INGGE PA'INUMTE TAMBAL ININ?

1. A'a masakihin subey inumne tambal bohe' inin. Bang nakanak pe subey iye pina'inum dembuwa' atawa duwe suru' kahaba' sempū'-sempū' minutu.
2. Pa'inumun tambal inin ellew duk sangem. Bang magsungi' pe iye, tambahanun pe tambal inin.
3. Bisan nakanak diki', ga' pe den tahun, subey pina'inum 5 tamon 10 sawan tambal bohe' inin diyalem den bahangi. Hatu pesōng pe ininumnen bang ekka manamal pagsungi'nen.
4. Da'a padeheng magpa'inum tambal bohe' inin samanta'an ga' pe padeheng pagsungi'nen. Bisan tagna' hatu pasōng pagsungi'nen atawa tiggel gey padeheng, masi du da'a kew padeheng magpa'inum. Importante manamal we' sarang bohe'in diyalem baranten.

5. Bang nagna' palugga'-lugga' ne pagsungi'nen,
pakanun ko' isab mistang, ubus bu uyat tahak. ubus
bu kinakan seddili isab ku'ahat-ku'ahat.

NIYA' PE SUBEY AKAHANTE.

1. Bang pa'inumte tambal bohe'in si a'a magsungi'in,
hatu diyalem de ellew pesōng ne pagsungi'nen.
Da'a kew tinalew duk da'a padeheng magpa'inum
tambal bohe' inin.
2. Me' a'a ma'ekkahin palugga-lugga pagsungi'den
diyalem tellu ellew duk kole' ne a'ahin bang
palabey de simana.
3. Bang nakanak diki' pe, da'a padeheng pinasusu. Bang
labi ne de simana pagsungi'nen, hāp bang
kinulangan gatas pamasusu iyehin duk tinambahan
tambal bohe'in. Saguwa' DA'A TE'ED
PADEHENG PINASUSU NAKANAKIN
4. Bang nakanakin bessuwang ne hadja tewwa' saki
magsungi'-sungi' bu magtawus kuwe' bantuk bohe'

hadja tayi'nen bu ekka, pa'inumun nakanakin
tambal bohe' magtawus. Saguwa' bo'ohun isab iye
hap doktol atawa ispital magtawus, da'a kew ngagad
mayam-mayam bang padeheng ke atawa ga'i.

5. Bang daran maguta' pe isab a'ahin bu sigi-sigi isab
paguwa' balik tambal bohe'in bo'ohun a'ahin pi si
doktol.

6. Bang niya' isab laha' atawa kuwe' bantuk nana'
pasaget dem tayi'nen, seddili ne isab sakinen. Subey
isab iye pina'inum tambal bohe' miya'an saguwa'
subey isab tinambahan tambal seddili (kuwe' tambal
'sulfa' atawa 'Ampicin'.) Bo'ohun iye pi si doktol.

7. Bang ga' niya' doktol atawa ispital papihanbi,
magsandal ka'am hadja duk da'a ka'am padeheng
magpa'inum tambal bohe'in. Me' saki magsungi'
ma'ekkahin, bisan bang garabe te'ed, makajari
tinambalan duk tambal bohe' hadja duk kewuli'an
basta sarang hadja tambal bohe' ininumnen.

JÄNNEN HANGAKAN A'AHIN MAGSUNGI' DUK
MAGUTA'

1. Bang bohe'in ga'i limpiyu.
2. Bang magbella atawa mangan duk ga'i limpiyu.
tanganten.
3. Bang ininta' bu ga' bakas koso'ante dahu'.
4. Bang andang atawa sōng bahu ne kinakanin.
5. Niya' pe isab saki seddili daran magtuhut duk
magsungi' duk maguta'. Me' sinduwehin inin:
Saki tinangkig
Bang baha' diyalem teyinge
Sampal